

Látszat a gazdasági sikeresség

INTERJÚ Nem optimista a „magyar modell” megalapozottságát illetően Chikán Attila, az első Orbán-kormány egykori gazdasági minisztere. Úgy véli, hogy a kabinet a rövid távú sikerekért feláldozza a hosszú távú gazdasági és társadalmi érdekeket.

Olyan időszakban ülünk le beszélgetni, amikor Magyarország legfontosabb makrogazdasági adatai jónak mondhatók. Jogos a kérdés: meddig tartható fenn ez a lendület, és kellően megalapozott-e, amikor szerte Európában a dekonjunkcióra jelei mutatkoznak?

Azt senki nem vitatja, hogy ezeknek a mutatóknak a jó része elfogadható. Az a kérdés, hogy ezt milyen eszközökkel és áron érjük el. Ebből a szempontból a mértékadó hazai közgazdászok nagy többsége nem optimista a kedvező folyamatok megalapozottságát és tartósságát illetően. Magam is ezen az állásponton vagyok. A kormányzati kommunikáció eltérő mutatókat használva szemben áll a véleményünkkel. A kormány 2010 óta mindig ügyelt arra, hogy a gazdasági sikeresség látszatát fenntartsa. Ez általában is jellemző a kormányokra, most azonban különösen fontos ezt sugallni mind belpolitikai szempontból, mind pedig a külvilág felé, hiszen ezzel az úgynevezett magyar modell eredményességét kívánják igazolni. Ennek azonban ára van, a rövid távú sikerekért a kormány feláldozza a hosszú távú gazdasági és társadalmi érdekeket. Igaz, lehet a sikerességet a szokásostól teljesen eltérő módon is értelmezni, de ehhez olyan új, következetes fogalmi és intézményi rendszert kellene felvázolni, amit én nem látok. Fontos, hogy a legnehezebb nemzeti célok sem valósíthatók meg a gazdaság alapvető működési szabályainak betartása nélkül.

Mi áll a „sikerek” mögött?

A kormányzat által elkönnyelhető sikerek hátterében egyrészt a fogyasztás, másrészt a beruházások serkentése áll. Mindkettőt ösztönzik az alacsony kamatok, az előbbieket emellett a gyors reálbér-növekedéssel, az utóbbit az állami beruházásokkal támogatták meg, de természetesen az uniós támogatásokról sem szabad megfeledkezni, amelyeket gyorsított ütemben használtak fel. S egészen a közelmúltig a külpiazi konjunktúrára is számítani lehetett, most meg már mutatkoznak gazdaságunkban a zavarjelek: a növekvő infláció, a külső egyensúly romlása, a termelékenység gondjai. Az innovációs ráfordítások nem nőttek a szükséges mértékben, de még nagyobb fájdalom az oktatási és az egészségügyi rendszer leromlása. Azokat az előnyöket, amelyeket ebben a konjunktúrális időszakban lehetett szerezni, más országokban sokkal inkább felhasználták a gazdaság erősítésére, mi meg szépen elfogyasztottuk.

TARTALÉK NÉLKÜL

Nincsenek jól mozgósítható eszközeink az európai dekonjunkcióra esetére sem a monetáris, sem a fiskális politikában

Amihez jelentékeny mértékben hozzájárult a béreknek a korábbinál nagyobb ütemű emelkedése is.

Azt is lehet mondani, hogy a kormány rákényszerült a munkaerőhiány orvoslására, a minimálbér jelentős mértékű emelésére. Ez igaz, de ugyanakkor arról a szigorú közgazdasági tételről sem szabad megfeledkezni, hogy a piacgazdaságban a béreknek csak olyan mértékben szabad növekedniük, mint ahogyan a termelékenység nő, különben a munkaerő nem termeli ki a saját költségeit.

Azt is mondhatjuk, hogy ilyenkor a versenyszféra „áldozatot vállal”, és a saját profitja csökkentése árán emeli a béreket?

Ez valóban így lehetne, ha nem lenne egyre növekvő infláció, de van, bár most még épp elfogadható határok közötti. A felpörgő beruházások ugyanakkor hozzájárulnak a fogyasztás növekedéséhez, előbb-utóbb belépnek a termelésbe is. De nem mindegy, milyen hatékonysággal, csak megemlíteném a tervezett Paks 2 atomerőművet vagy a Budapest–Belgrád vasútvonalat, vagy a megvásárolt triezsi kikötődokkot, ahol a megtérülési követelmények mintha nem játszanának szerepet. A hírhedt stadionépítésekéről csak annyit, hogy a jövőben jelentős gondot okoz majd a költségvetés számára ezeknek a sportlétesítményeknek az üzemeltetése. Összességében elmondható: nem vagyunk felkészülve egy válságra. Nincsenek jól mozgósítható eszközeink az európai dekonjunkcióra esetére sem a monetáris, sem a fiskális politikában.

Őn az első Orbán-kormány időszakában állt a gazdasági tárca élén. Ha most lenne miniszter, akkor mit tenné?

Ezzel a gondolattal nem szoktam eljátszani. A magyar egy kis nyitott gazdaság, számára a jövőt a nemzetközi piacokon való hatékony megjelenés nyújtja, gazdaságpolitikai oldalról kiemelhetők ennek innovációs és szervezetejlesztési feltételei. Másként viszonyulnék persze

CHIKÁN ATTILA

A 75 éves közgazdász, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. Kutatási területe a vállalat-gazdaságtan, a vállalati versenyképesség és a logisztika. 1970-től a Rajk László Szakkollégium alapító igazgatója. 1998–1999-ben Magyarország gazdasági minisztere az első Orbán-kormány első időszakában, majd 2000 és 2003 között a Budapesti Corvinus Egyetem rektora, jelenleg egyetemi tanára.

Szöveg: BONTA MIKLÓS

Fotó: KONCZ MÁRTON

a külgazdasághoz, mint a jelenlegi vezetés, de ez már nagyon mélyen a politikába hatoló kérdés. Mindenféléképpen a külső piacokra jutás és az ottani megkapaszkodás felé terelném a gazdaságot, mégpedig úgy, hogy – elismerve a nagyok gazdasági jelentőségét – ez erőteljesen érintse a kis- és középvállalkozásokat. Bár a rendszerváltás óta minden kormány kijelentette, hogy fejleszteni kellene ezeket, a szándék nem öltött sikeres konkrét formákat. El kell mondani bátorítól, hogy az Innovációs és Technológiai Minisztérium nemrég elkészült stratégiájában vannak ígéretes elemek. Ugyan nem közvetlen a gazdasági tárcák ügye, de felkarolnám az egészségügyi és az oktatás fejlesztését. Ezeknek jelentős gazdasági hatásai is lehetnének. Másrésztől rendkívül fontos lenne a korrupció csökkentése, ha erre lenne hatásom, akkor azt szívesen érvényesíteném. A korrupció nemcsak morális értelemben csúnya dolog, de mérhetetlenül káros a gazdaságra, mert többek között elveszi a piaci szereplők kedvét és lehetőségét a vállalkozástól.

Mint a Magyar Tudományos Akadémia tagja, miképpen látja a kutatóintézet hálózat finanszírozásának ügyét az erőszakos átszervezést követően?

Itt több tényező van, ami zavaró. Egyrészt ez az egész átalakítás úgy ment végbe, hogy nem volt olyan stratégiai cél vagy terv, amely ezt megalapozta volna, így valójában nem is volt mit megvitatni. Csak deklarációkat hallottunk, hogy a kormányzat jobban tudja az innovációt és a kutatás-fejlesztést vezényelni, mint az Akadémia. Én azonban nem láttam olyan stratégiai elképzelést, amely ezt, akár kísérleti jelleggel is, alátámasztotta volna. Az új rendszer szeptember 1-jén indult, egy hónap múltán természetesen még nem lehet semmilyen következtetést levonni a működést illetően. Azokkal értek egyet, akik szerint nem áll meg a tudományos kutatások eredménytelenségére való hivatkozás, viszont kétségkívül javítani kellett volna a kutatási

eredmények gyakorlatba ültetésének feltételeit. Ennek azonban ez a brutális központosítás nem célszerű eszköze.

A versenyképességünk gyenge voltát felismerte a kormány, bár a javítására eddig sok érdemi lépés nem történt. Mind az MNB, mind a Pénzügyminisztérium megjelentette a kiadványait. Mint a terület szaktekinéte hogyan látja, jó irányba mutatnak?

Jó, hogy ezek az anyagok megszülettek, de a jegybank dokumentuma 330 pontos problémaeltár, hiányzik belőle, hogy mit is kellene csinálni. Ehhez stratégiai fókuszok kellenének, ahová pénzt és energiát lenne szükséges összpontosítani. Erre az anyagra lehet ilyeneket építeni, de ez nincs kifejtve. A Pénzügyminisztériumé inkább technikai jellegű, konkrét javaslatokkal, ez a terv azonban nem áll össze, nincsenek meg az összekötő szálak az egyes javaslatok között, nehéz stratégiáinak nevezni. Szükség lenne egy olyan versenyképességi tanácsra, amely összefogná a kormányzat, az üzleti élet, a tudomány, az érdekképviseletek képviselőit, s pártpolitikától függetlenül képes lenne valóban komplexen és hosszú távon foglalkozni a versenyképesség fejlesztésével.

Július 1-jén fontos változások történtek a Budapesti Corvinus Egyetemen (BCE), amelynek egyetemi tanára és korábban rektora is volt. Magánegyetem alakult át, fenntartója a Maecenas Universitatis Corvini Alapítvány lesz. Hosszú távon működőképes ez a finanszírozási forma?

Az alapítvány úgy működik, hogy az állam átadott a birtokában lévő Richter- és Mol-részvényekből 10-10 százalékat, az ehhez tartozó 2018. évi osztalékat, illetve az egyetem által használt ingatlanokat. Ez a privatizálás egy érdekes eset, ugyanis ahogy a kormány a BCE-vel kapcsolatban viselkedik, az nem konform az egyéb területeken követett gyakorlatával. Amikor mindenütt centralizálnak, akkor van itt egy intézmény, ahol decentralizálnak. Őszintén szólva én nem látom az indítékot, és sokan mások sem. Az, hogy egy alapítvány működtet egy egyetemet, a nyugati világban megszokott. Az sem szokatlan, hogy a vállalati szférából finanszíroznak egy egyetemet. Az már problémásabb, hogy nálunk mindössze két cég áll emögött. Ez a konstrukció kicsit billeg, remélem, nem lesznek ebből problémák. Másutt ez a fajta finanszírozás hosszú évek, évtizedek alatt, szerves fejlődéssel alakult ki. Ezzel szemben nálunk az állam egyik pillanatról a másikra döntött az új intézményi formáról, az MTA-hoz hasonlóan itt is az érintettek bevonása nélkül. Míg az államosító MTA-átalakítást károsnak tartom, a privatizálódó Corvinusból lehet sikertörténet, feltéve, hogy nem lesz az átalakítási folyamaton erős politikai-ideológiai nyomás. A későbbi finanszírozást nézve látni kell, hogy az osztalék természetes ingadozásának van mennyiségi kockázata is. Mivel az első évre az egyetem megkapta az állami támogatás és az osztalék összegét is, van egyévnnyi tartalék. Az eredményes átalakításhoz, a fejlesztéshez azonban további források szükségesek.